

หลักสาราณียธรรมกับการส่งเสริม การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น

ผศ.ดร.วินัย ภูมิสุข

ดร.สุเนตร ธนศิลป์พิชิต

วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทนำ

เมื่อกล่าวถึงการพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชนนั้น สิ่งที่ต้องคำนึงถึงเป็นประการแรก ๆ นั่นก็คือ ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนนั้นมีลักษณะเป็นอย่างไรบ้าง ทั้งทางด้านภูมิศาสตร์ ทางด้านกายภาพ บริบทโดยรวมของพื้นที่ รวมทั้งขนบธรรมเนียม วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น ซึ่งการที่จะนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชนให้มีการเปลี่ยนแปลงในแต่ละด้านให้ดีขึ้นนั้น ย่อมจะต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชนเป็นสำคัญ อันเนื่องมาจากการประกอบกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือการดำเนินการในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่จะนำชุมชนไปสู่การพัฒนานั้นย่อมต้องเกิดจากความรู้ ความเข้าใจในบริบทพื้นฐานของชุมชน รู้ถึงศักยภาพของชุมชนในการที่จะพัฒนาท้องถิ่นอย่างไรให้สามารถค้นหา ศักยภาพชุมชนนั้นได้ รวมถึงปัญหาและความต้องการของชุมชน ซึ่งคนในชุมชนเองก็จะสามารถรับรู้ ปัญหาและเข้าใจปัญหาในท้องถิ่นของตน เพื่อเสนอความต้องการในการที่จะพัฒนาท้องถิ่นในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงเป็นหัวใจหลักสำคัญในการที่จะนำไปสู่กระบวนการพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดความยั่งยืน การส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้ถึงความเป็นเจ้าของชุมชน หากว่ามีการดำเนินกิจกรรมใดก็จะมีร่วมมื้อมีส่วนร่วม เป็นพลังชุมชนที่เข้มแข็งและเกิดการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม การที่จะส่งเสริมให้คนในชุมชนตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตน มีปัจจัยหรือองค์ประกอบอยู่หลายอย่าง ซึ่งในครั้งนี้ ผู้เขียนได้นำหลักธรรมมาเป็นส่วนประกอบ ในการที่จะยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนให้มีแนวทางในการอยู่ร่วมกันในชุมชนนั้นด้วยความรัก ความสมัครสมานสามัคคี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันในชุมชน โดยผู้เขียนเห็นว่า หลักธรรม สำหรับการอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความสามัคคีนั้น โดยการนำหลักสาราณียธรรม ๖ อันประกอบด้วย

๑) เมตตาทายกรรม คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) เมตตาวจีกรรม คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓) เมตตาเมทธานุกรรม คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔) สาธารณโภคี ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน

๕) สีสสามัญญตา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

๖) ทิฏฐิสามัญญตา คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญอันจะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา

นอกจากนั้น การนำหลักสาราณียธรรม เพื่อการอยู่ร่วมกันในการพัฒนาท้องถิ่นที่ผู้เขียนนำมากล่าวถึงในครั้งนี้ เป็นส่วนประกอบสำคัญที่จะช่วยให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน และร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ดังนั้น การส่งเสริมให้ชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีกันภายในชุมชน โดยนำหลักสาราณียธรรมเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวและเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีน้ำใจต่อกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความร่วมมือร่วมใจกันจะทำการใดหรือกิจกรรมใดย่อมเกิดความสำเร็จ และจะส่งผลให้ท้องถิ่นหรือชุมชนเกิดการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดการพัฒนายั่งยืนต่อไป

เนื้อเรื่อง/บทวิเคราะห์

๑. แนวคิดการมีส่วนร่วม

สำหรับการมีส่วนร่วมนั้น ผู้เขียนได้รวบรวมข้อมูลของการมีส่วนร่วมจากนักวิชาการหลายท่าน แยกเป็นประเด็นไว้ ดังนี้

๑.๑ ความหมาย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับภารกิจหรือโครงการที่ส่วนราชการจะดำเนินการ ซึ่งมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนนั้น การทำความเข้าใจถึงผลกระทบและแนวทางแก้ไขที่ส่วนราชการจะดำเนินการและปรึกษาหารือร่วมกันระหว่าง

ภาครัฐและภาคประชาชน โดยให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นและรัฐต้องรับฟังจนประชาชนเกิดความพึงพอใจ การจัดให้ประชาชนมีส่วนร่วม ได้แก่ การจัดประชุม การพูดคุยเป็นกลุ่ม การชี้แจงของส่วนราชการ ตลอดจนการจัดทำประชาพิจารณ์^๑

อรรถัย ก๊กผล ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการซึ่งประชาชน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีโอกาสแสดงทัศนะ แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็น เพื่อแสวงหาทางเลือก และการตัดสินใจต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกันทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงควรเข้าร่วมในกระบวนการนี้ตั้งแต่เริ่มจนกระทั่งถึงการติดตามและประเมินผล เพื่อให้เกิดความเข้าใจและการรับรู้ เรียนรู้ การปรับเปลี่ยนโครงการร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย^๒

นอกจากนั้น บวรศักดิ์ สุวรรณโนและคณะ ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิในกระบวนการนโยบายสาธารณะทั้งในด้านการให้และรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร การให้ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ การร่วมตัดสินใจ ทั้งในขั้นตอนการริเริ่มนโยบาย การจัดทำแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม การจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งการปฏิบัติ การติดตามและประเมินผลตามนโยบาย แผนงานโครงการหรือกิจกรรมนั้น^๓

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมเสนอความคิดเห็นในการกำหนดนโยบาย การวางแผนงานโครงการ รวมทั้งร่วมดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดถึงติดตาม ตรวจสอบโครงการกิจกรรม เพื่อให้ผลการดำเนินกิจกรรมเป็นไปตามความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

๑.๒ ระดับของการมีส่วนร่วม

เมื่อกล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพต่อการดำเนินกิจกรรมนั้น ต้องคำนึงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ย่อมส่งผลต่อบทบาทที่จะมีส่งผลต่อการมีส่วนร่วม และความเข้าใจต่อการปฏิบัติการต่าง ๆ สำหรับ

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ, ตัวอย่างการดำเนินงานพัฒนาเมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ของหน่วยงานองค์กรส่วนกลาง, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ, ๒๕๔๖), หน้า ๗-๘.

^๒ อรรถัย ก๊กผล, การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการมีส่วนร่วมของประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๒.

^๓ บวรศักดิ์ สุวรรณโนและคณะ, การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ, (กรุงเทพมหานคร : รายงานการวิจัย สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘.

การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น พัทธี สิริโรส ได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน (Public Participation Spectrum) ออกเป็น ๕ ระดับ ดังนี้

๑) การมีส่วนร่วมในระดับให้ข้อมูลข่าวสาร (inform) มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่ การให้ซึ่งข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน และเสริมสร้างความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับประเด็นปัญหา ทางเลือก และทางแก้ไข ดังนั้นการมีส่วนร่วมในระดับนี้ คือ การให้สัญญากับประชาชนและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ว่าเราจะทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและถูกต้อง

๒) การมีส่วนร่วมในระดับปรึกษาหารือ (consult) มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การได้รับซึ่งข้อมูลและความคิดเห็นจากประชาชนเกี่ยวกับสภาพปัญหา ทางเลือกและแนวทางแก้ไข ดังนั้น การมีส่วนร่วมในระดับนี้ คือการให้สัญญากับประชาชนและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ว่าเราจะให้ ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนรับฟังความคิดเห็นรวมทั้งตระหนักถึงข้อมูลและความคิดเห็นจากประชาชนในการตัดสินใจ

๓) การมีส่วนร่วมระดับเข้ามามีบทบาท (involve) มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การร่วมทำงานกับประชาชนเพื่อสร้างความมั่นใจกับประชาชนว่าความคิดเห็นและความต้องการของประชาชน จะได้รับการพิจารณา ดังนั้น การมีส่วนร่วมในระดับนี้ คือ การให้สัญญากับประชาชนและ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ว่าเราจะทำงานร่วมกับประชาชนเพื่อให้ความคิดเห็นและข้อมูลจากประชาชน สะท้อนในทางเลือก

๔) การมีส่วนร่วมในระดับสร้างความร่วมมือ (collaborate) มีเป้าหมาย สำคัญอยู่ที่การเป็นหุ้นส่วนกับประชาชนในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจตั้งแต่การระบุปัญหา พัฒนา ทางเลือก และแนวทางแก้ไข ดังนั้น การมีส่วนร่วมในระดับนี้ คือ การให้สัญญากับประชาชนและกลุ่ม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ว่าเราจะร่วมงานกับประชาชนเพื่อได้ข้อเสนอแนะและความคิดใหม่ รวมทั้งนำข้อเสนอแนะของประชาชนมาเป็นส่วนหนึ่งของการตัดสินใจให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

๕) การมีส่วนร่วมในระดับเสริมอำนาจ (empower) มีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่การให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจลงมือด้วยตนเองหรือเพื่อให้กระทรวงปฏิบัติตาม ดังนั้น การมีส่วนร่วมในระดับนี้ คือ การให้สัญญากับประชาชนและกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ว่าเราจะปฏิบัติในสิ่งที่ประชาชนตัดสินใจ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐในการจัดการปัญหา จะแบ่งออกเป็นขั้นตอนและมีความแตกต่างกันในแต่ละส่วนของระดับความร่วมมือ ในกรณีนี้ ผู้วิจัยมองว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน มีความสำคัญต่อประสิทธิภาพในด้านต่าง ๆ เพราะการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนเมื่อประชาชนเข้าใจและเข้าถึงในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จะส่งผลประสิทธิภาพในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นั้นด้วย^๔

^๔ พัทธี สิริโรส, คู่มือหรือแนวทางการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐในระดับกระทรวงที่เป็นระดับนโยบาย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, ๒๕๕๑), หน้า ๓๔-๓๗.

สรุปได้ว่า การส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการทำความเข้าใจ เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการร่วมกันพัฒนา ยิ่งประชาชนเห็นความสำคัญของปัญหาต่าง ๆ มากเท่าไร การเข้ามามีบทบาทย่อมมากขึ้น ก่อให้เกิดความร่วมมือในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาชุมชน ในด้านต่าง ๆ จนบรรลุผลสำเร็จได้

๑.๓ ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

นอกจากนั้น การพิจารณาในแง่ของความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถแยกความสำคัญได้ ดังนี้

๑) เนื่องจากโครงการพัฒนาชุมชนในทุกโครงการจะมีวัตถุประสงค์หลักประการหนึ่งคือ เพื่อให้ประชาชนอยู่ดีกินดี มีรายได้สูงขึ้น มีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น รวมถึงต้องการให้มีการแลกเปลี่ยนในด้านอื่น ๆ เป็นไปในทางที่ดีขึ้นกว่าเดิม ดังนั้นหากประชาชนในชุมชนซึ่งเป็นประชากรเป้าหมายในโครงการการพัฒนาชุมชนได้ยอมรับและสนับสนุนต่อการพัฒนาชุมชนโครงการเหล่านั้น ย่อมมีโอกาสที่จะบรรลุสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ง่ายและในทางตรงกันข้ามหากประชาชนในชุมชน ซึ่งเป็นประชากรเป้าหมายของโครงการพัฒนาชุมชนไม่ให้การสนับสนุนจนถึงขนาดทำการต่อต้านแล้ว โครงการพัฒนาชุมชนนั้นย่อมประสบกับความล้มเหลวในที่สุด

๒) เนื่องจากการรับของประชาชนในชุมชนเป็นผู้รู้ถึงสภาพปัญหาและความต้องการต่าง ๆ ของชุมชนตนเองเป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะเป็นผู้อาศัยในพื้นที่นั้นมาอย่างต่อเนื่อง จึงน่าจะรู้เรื่องราวของปัญหาและความต้องการ ดังนั้น การที่ประชาชนในชุมชนนั้นๆ ซึ่งเป็นผู้ที่ทราบถึงปัญหาและความต้องการได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในขั้นตอนนั้นๆ ของการพัฒนาจึงน่าจะเป็นสิ่งที่ดี เพื่อที่จะได้สร้างความรู้สึกรับเป็นเจ้าของ และการแก้ปัญหาชุมชนได้อย่างตรงจุดกับความต้องการมากขึ้น

๓) เนื่องจากการตระหนักว่า แนวคิดของการพัฒนาชุมชนในลักษณะที่จะใช้ในรูปแบบเดียวกันทั่วประเทศเป็นสิ่งเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ทั้งนี้เพราะสภาพปัญหาความต้องการ ตลอดจนสภาพทางภูมิศาสตร์พื้นที่ทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ค่านิยม และวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน ฉะนั้น การที่จะให้รูปแบบของการพัฒนาชุมชนเป็นรูปแบบเดียวกันทั่วประเทศ นอกจากจะเป็นการแก้ไขปัญหาไม่ตรงจุดแล้ว ยังอาจสร้างความล้มเหลวในการดำเนินโครงการสร้างการพัฒนาชุมชนได้ง่าย โดยเฉพาะถ้าชุมชนไม่ยอมรับ ไม่ให้ความร่วมมือ หรือต่อต้านในสิ่งที่บังคับหรือชี้นำให้เขา

๔) ส่วนประเทศที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองมาเป็นแนวทางในการปูพื้นฐานเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ให้แก่ประชาชนในชุมชน ซึ่งแนวคิดที่สำคัญประการหนึ่งคือ การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาประเทศให้เกิดขึ้นทุกระดับในการพัฒนา

ชุมชนก็เช่นเดียวกัน แนวคิดของการพัฒนาชุมชนจะมุ่งเน้นที่จะให้ประชาชนในท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการพัฒนาชุมชนนั้น ๆ ช่วยเป็นการปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของประชาชนในระดับชุมชนจริงๆ อาทิ ความเสมอภาคทางการเมืองในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนนั้นๆ การเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การรู้จักการอดทนและอดกลั้นต่อความคิดเห็นของบุคคลที่แตกต่างจากตน การใช้เหตุผล การเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ การเคารพในสิทธิและหน้าที่ เป็นต้น^๕

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการที่นำพาท้องถิ่นหรือชุมชนเกิดการพัฒนอย่งยั่งยืน สืบเนื่องจากประชาชนในท้องถิ่นย่อมรู้ปัญหาและความต้องการของชุมชน ดังนั้น การพัฒนาในด้านใดเป็นสำคัญย่อมขึ้นอยู่กับความร่วมมือของประชาชนนั้นเป็นสำคัญด้วย

๒. การพัฒนาท้องถิ่น

การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของไทยปัจจุบัน มีการพัฒนาในหลายด้าน โดยมีทั้งหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน รวมทั้งจากชุมชน ในการร่วมกันเพื่อให้คนในชุมชน หรือประชาชนของประเทศมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และสามารถพัฒนาประเทศในภาพรวมได้ ผู้เขียนได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาจากนักวิชาการหลายท่าน ดังนี้

๒.๑ ความหมาย

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้กล่าวถึง ความหมายของการพัฒนา กล่าวคือ

๑) การพัฒนาคือการเปลี่ยนแปลงตามแผนหรือการเปลี่ยนแปลงที่มีกำหนดทิศทาง (Planned or Directed Change) นั่นคือ การพัฒนามิได้เป็นเรื่องตามธรรมชาติ หากเป็นความพยายามของมนุษย์ พยายามที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น โดยกำหนดทิศทางหรือรายละเอียดเอาไว้ล่วงหน้าว่า จะพัฒนาอะไร พัฒนาอย่างไร ข้าหรือเร็วอย่างไร ใครจะเป็นผู้พัฒนาหรือถูกพัฒนา เป็นต้น

๒) เป้าหมายสุดยอดของการพัฒนาอยู่ที่คน คนเป็นทั้งผู้ถูกพัฒนาและผู้รับผลของการพัฒนา และมองคนเป็นกลุ่ม หรืออยู่ในกลุ่ม ดังนั้น การพัฒนาคนจึงรวมถึงการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม

๓) เป้าหมายของการพัฒนาคน กลุ่มคน หรือสังคม คือความกินดีอยู่ดีด้านต่าง ๆ หรือสภาพสังคมที่ดี ซึ่งรวมถึงสภาพทางเศรษฐกิจ และการเมือง^๖

^๕ สมบูรณ์ นันทวงษ์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพการบริการด้านสาธารณสุขศึกษาเฉพาะกรณีสถานีอนามัยกระทุ่มล้ม อ.สามพราน จ.นครปฐม, วิทยานิพนธ์ สส.ม. (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๘-๑๙.

^๖ สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

สรุปได้ว่า การพัฒนา หมายถึง การกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลงให้กับคน กลุ่มคนหรือ สังคม ให้มีทิศทางที่ดีขึ้น เกิดการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ก่อให้เกิดสังคมที่ดีขึ้น

๒.๒ องค์ประกอบของการพัฒนาท้องถิ่น

ปาริชาติ วลัยเสถียร ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของการพัฒนาท้องถิ่น ไว้ดังนี้

๑) การพัฒนาท้องถิ่น คือ ความพยายามที่จะยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชนภายในท้องถิ่นให้ดีขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาท้องถิ่น มีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้ประชาชนภายในท้องถิ่น มีความเจริญขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง

๒) การพัฒนาท้องถิ่นมีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมหรือลักษณะทางกายภาพ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชน การประพฤติปฏิบัติแบบเก่า ๆ ของประชาชนในท้องถิ่น อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่าง ด้วยวิธีการให้การศึกษากับประชาชนโดยเน้นที่การเปลี่ยนแปลง ทัศนคติและแนวคิดให้ถูกทิศทาง

๓) การดำเนินงานจะต้องตอบสนองความต้องการของประชาชน หมายถึง กิจกรรมใด ๆ ที่จะนำไปส่งเสริมให้ประชาชนรับไปปฏิบัติจะต้องเป็นความต้องการของประชาชนอยู่แล้ว หรือเป็นกิจกรรมที่จะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพของประชาชนและสามารถทำให้ประชาชนรู้สึกต้องการได้

๔) การพัฒนาท้องถิ่นจะต้องใช้หลักการยั่วยุ เร่งเร้า ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ตลอดจนดำเนินการไปตามโครงการพัฒนานั้นๆ

๕) ผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) จะต้องทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นเตือนยั่วยุ และส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความคิดริเริ่มขึ้น

๖) รัฐบาลหรือแหล่งความช่วยเหลือจากภายนอก จะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือสิ่งที่เกินความสามารถที่ประชาชนในท้องถิ่นจะจัดหามาเองได้ เช่น ความรู้ทางวิชาการ วัสดุและเงินเท่าที่จำเป็น

๗) จะต้องมีการรวบรวมผู้เชี่ยวชาญสาขาต่างๆ เข้าด้วยกัน มิใช่ดำเนินการเพียงหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง เพราะปัญหาของชุมชนอยู่นอกเหนือความสามารถของหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใดโดยเฉพาะ และการที่จะพัฒนาชุมชนให้ได้ผล จะต้องเป็นการพัฒนาโดยทั่วไปและมุ่งประชาชนเป็นหลัก ดังนั้น จึงใช้หลักการที่เรียกว่า Holistic approach คือ มุ่งที่จะพัฒนาทุกๆ ด้านไม่ใช่ด้านใดด้านหนึ่ง

๘) กระบวนการพัฒนาท้องถิ่นจะต้องพิจารณาถึงสังคม ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นหลัก

๙) วิธีการในการพัฒนาท้องถิ่นให้อาศัยหลักการ และแนวทางระบอบประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานในการดำเนินการ^๓

^๓ ปาริชาติ วลัยเสถียร อ้างถึงใน รักยัม เองหลี่, การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นของ องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอบางพลีจังหวัดสมุทรปราการ, (ค้นคว้าอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๒), หน้า ๒๓-๒๔.

สรุปได้ว่า การพัฒนาท้องถิ่นนั้นเกิดจากองค์ประกอบที่สำคัญหลายอย่างจึงสามารถนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นในภาพรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ประกอบไปด้วย กระบวนการพัฒนาท้องถิ่น โดยเริ่มจากการรับทราบข้อมูลปัญหาและความต้องการของประชาชน ศักยภาพชุมชน วิธีการอันจะนำไปสู่เป้าหมายให้ประสบผลสำเร็จ

๓. สารณียธรรม ๖

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึง หลักธรรมสารณียธรรม ๖ ไว้ว่า สารณียธรรม ๖ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน, หลักการอยู่ร่วมกัน ได้แก่

๑. เมตตาทายกรรม ตั้งเมตตาทายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาวจีกรรม ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็ประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓. เมตตามโนกรรม ตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็ประโยชน์ต่อกัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔. สาธารณโภคี ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็ของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอย บริโภคร่วมกัน

๕. สีลสามัญญตา มีศีลบริสุทธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

๖. ทัฏฐิสามัญญตา มีทัฏฐิงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็หลักการสำคัญอันจะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา^๔

สรุปได้ว่า หลักสารณียธรรม เป็หลักธรรมที่เป็เครื่องยึดเหนี่ยวให้คนประพฤติปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันด้วยความรักความสามัคคี ก่อให้เกิดการเอื้อประโยชน์ร่วมกันภายในชุมชน จึงทำให้คนในชุมชนเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓๔, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), ๒๕๕๙) หน้า ๒๐๐-๒๐๑.

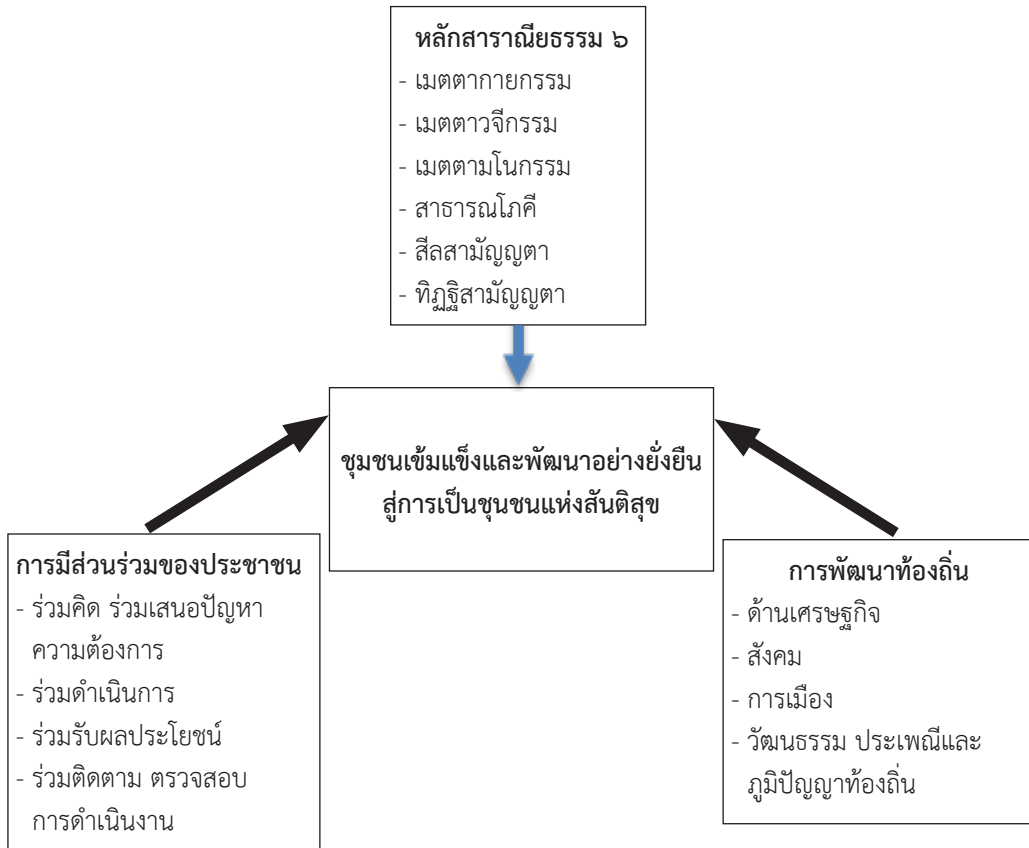
บทสรุป

การอยู่ร่วมกันในชุมชนหรือสังคมนั้น สิ่งสำคัญที่จะให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างสันติสุข จึงเป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีความเมตตาต่อกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ในชุมชน หากชุมชนใดเป็นชุมชนที่มีความเป็นปึกแผ่นมีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว ย่อมก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินกิจการต่างๆภายในชุมชน อันจะก่อให้เกิดผลสำเร็จได้ โดยง่าย ดังนั้น การส่งเสริมให้คนในชุมชนหรือสังคมได้มีการนำหลักธรรม อันได้แก่ หลักสราณียธรรม ๖ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจก็จะส่งผลให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข เกิดเป็นชุมชนที่มีความ เข้มแข็งและเป็นชุมชนที่ก่อให้เกิดพลังชุมชนอันจะส่งผลให้เป็นชุมชนน่าอยู่ เกิดการพัฒนาาร่วมกันไปในทิศทางเดียวกัน ไม่เกิดความขัดแย้งกันภายในชุมชน หรือสามารถร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนา ร่วมกันอย่างสันติวิธีต่อไปได้

องค์ความรู้ใหม่

สำหรับการนำเสนอบทความวิชาการฉบับนี้ ผู้เขียนได้เล็งเห็นความสำคัญของแนวทางในการ พัฒนาท้องถิ่นให้มีการพัฒนาได้อย่างไรเพื่อให้คนในชุมชนเข้าใจและก่อให้เกิดความร่วมมือกันในการ ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นของตนไปในทิศทางที่เหมาะสม ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า หลักสำคัญ ประการแรกคือ ต้องอาศัยหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือคนในชุมชนให้เข้าใจในบทบาทหน้าที่ ของตน รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของชุมชน รักท้องถิ่นหรือชุมชนของตน มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง การพัฒนาท้องถิ่นของตนไปในทิศทางที่เหมาะสมร่วมกัน และสิ่งสำคัญอันจะเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของ คนได้ จึงต้องนำหลักธรรมเพื่อเป็นการขัดเกลาจิตใจของคนให้มีความเมตตาต่อกัน และช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักสราณียธรรม ๖ นั้น เป็นหลักธรรมของการอยู่ร่วมกัน ก่อให้เกิด ความรักความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนและสามารถร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและ ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้

“หลักสราณียธรรมกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น”
สามารถสรุปเป็นแผนภาพ ได้ดังนี้

บรรณานุกรม

บวรศักดิ์ อุวรรณโนและคณะ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ.

รายงานการวิจัย สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๒.

พัชรีย์ สิริโรตส. คู่มือหรือแนวทางการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐในระดับ
กระทรวงที่เป็นระดับนโยบาย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบ
ราชการ, ๒๕๕๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.พิมพ์ครั้งที่ ๓๔.

กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ๒๕๕๙.

รักยิ้ม เองหลี. “การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขต
อำเภอบางพลีจังหวัดสมุทรปราการ”. ค้นคว้าอิสระ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, ๒๕๕๒.

สมบูรณ์นันทวงศ์. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาคุณภาพการบริการด้านสาธารณสุขศึกษา เฉพาะกรณีสถานเอนามัยกระทู้่มลัน อ.สามพราน จ.นครปฐม”. วิทยานิพนธ์ สส.ม.

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **ตัวอย่างการดำเนินงานพัฒนา เมืองน่าอยู่ ชุมชนน่าอยู่ของหน่วยงานองค์กรส่วนกลาง**. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ., ๒๕๔๖.

อรทัย ก๊กผล. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการมีส่วนร่วมของประชาชน**. กรุงเทพมหานคร : คณะ รัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๔๖.